

**Javaslat a
„Nyíradonyi tulipános láda”
települési értéktárba történő felvételéhez**

Készítette:

Lókodiné Pintye Mária

.....*Lókodiné Pintye Mária*.....

Nyíradony, 2016. 01. 11.

(P. H.)

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó neve: Móricz Zsigmond Művelődési Ház és Városi Könyvtár
2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:
Név: Lókodiné Pintye Mária
Levelezési cím: 4254 Nyíradony, Árpád út 2.
Telefonszám: 52/203-092
E-mail cím: muvhaz@nyiradony.hu

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése
Nyíradonyi tulipános láda
2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása
 agrár- és élelmiszergazdaság egészség és életmód épített környezet
 ipari és műszaki megoldások kulturális örökség sport
 természeti környezet turizmus
3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye: Nyíradony, Árpád út 2.
4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik
 települési tájegységi megyei külhoni magyarság
5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása
A tulipános láda a Terdik család felajánlásával került a Móricz Zsigmond Művelődési Ház tulajdonába. A láda kézzel faragott, festett, belső részében több rekeszből áll. A fedél belsejében 1869-es dátum szerepel.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

A magyar nép hagyományában bútorok közül kultikus és ceremoniális értékkel bírt például a menyasszonyi láda, amelyet a család férfitagjai készítettek.

Miért pont Tulipános Láda? Először is miért pont tulipán?

(Szkíta rokonságunk ősi tulipánra vonatkozó örökségéről külön szertnék írni - és várom a hozzászólásokat is ezzel kapcsolatban)

Néprajzosok szerint a törökök megszállása alatt terjedt el Magyarországon a tulipánábrázolás, és a rózsza mellett csak másodrendű szerepe volt a díszítésben. Egyes néprajzi tájainkon mégis tulipános láda festett felületén egyeduralkodó motívum lett.

Vajon miért?

A tulipán gyermekkorunk óta mindannyiunk szeme előtt megjelenő szimbolikus virág. Szerintem már óvodás korunkban is sokunknak inkább a tulipán volt a jele, mint a rózsza, szegfű, vagy gyöngyvirág. Sokkal könnyebb volt felismerhetően lerajzolni pár vonallal.

(lat. Tulipa) Első természetfajtái az oszmán-törökök közvetítésével jutottak Európába a 16. sz. derekán. A következő század folyamán hódították meg az európai kerteket, háttérbe szorítván a népszerű középkori dísznövényeket (rózsza, liliom, szegfű stb.) és szenvedélyes virágdivatot, ún. tulipomániát keltettek. Különösen Hollandiában állítottak elő sok ezer új fajtát és változatot, itt volt hosszú ideig az európai tulipán-kereskedelem központja. Népszerűsége később sem csökkent, a 19. sz.-ban sokféle nemzeti virággá lett (Francia., Belgium, Németo.).

„Habár néhány történész (nem mind!) a 16. századra teszi magyarországi megjelenését a népi díszítőművészetben, valószínű, hogy egy igen ősi jelképpel van dolgunk. A magyar népdalokban és tárgyi népművészetben igen gyakori a tulipánábrázolás. Jelle alakult formája megtalálható kapufélfákon, fejfákon, kályhacsempén, cserépkorsón, szűrhimzéseken, kelengyeládákon, szerelmi ajándékokon (a női munkaeszközökön: „faragott guzsalytalp”, sulykoló, mángorló, stb). Ez a gyakori megjelenés arra utal, hogy egy általános jelentésű jelről van szó... Olyan női jelképről, mely egyértelműen a szexualitásra, erotikára utal, különösen piros színével. Ezt főleg a szerelmi ajándékokon lehet megfigyelni. Termékenységvarázsló, gonosztávoltartó erejébe vetett hit fűződött hozzá az ókori görögöktől a belső-ázsiai mongolokig. Törökországban az első virágok megjelenésének idején fiatal lányok részvételével tulipán ünnep van: a virág a mulékony, de erős szerelem jelképe lett.”

(forrás: Jelképtár; Hoppál-Jankovics-Nagy-Szemadám; Helikon 2004).

Kis ládatörténet

Egyiptomból, Mezopotámiából 3000 éves leletek kerültek elő. >> A Római Birodalom része lett Európa (Kr.e.2. század eleje). Így juthatott el Krisztus születése idején (időszámításunk kezdete) kontinensünkre ez a tárolóeszköz, melyet koporsóként is használtak. Először ácsolt ládát készítettek – egy darab szög nélkül, ékekkel erősítették egymáshoz a darabokat (a deszkákat, mint a zsinórt csúsztatták a keretébe). Szinte mindig arra a célra szolgált, hogy értéket – gabonát, ruhát ételt - gyűjtsenek össze benne. Formája, mérete és darabokra szedhetősége miatt könnyen mozdítható volt. Ha a családnak menekülnie kellett üldözői elől, vagy más helyen telepedett le, gyorsan összerakta a ládát, s benne csak a legfontosabb dolgokat vitte magával. Később az ácsolt ládában már csak gabonát tartottak, s az újabb fajta, díszíthető asztalosládák szolgáltak érték-, ruhátárolásra a lakásban. Sokáig párhuzamosan használták az ácsolt- és az asztalos bútorokat.

A magyarok a vándorlások befejeztével, a honfoglalás után kezdték használni (9-10.sz. Árpád-korban). Szláv népek által ismertük meg a ládát, innen a neve: szuszék=gabonátároló) a 12. századtól vannak erre utalások. Funkciója ugyanaz, mint a többi európai népnél. Érdekes, hogy a ládát rövidebb oldalára állítva egyajtós szekrényt (scrinium-latinul.) kaptak...

Míg nyitott tűzhely volt a konyhákban, sok korom került a ládákra, így addig kevés dísz volt, az is vésett, ez meglátszódott a koromréteg alól is. Később a kemény föltalálásával megszűnt a füst a házban (jött a kedves búbos kemence), ekkor kezdtek festéssel is díszíteni a ládát. Kezdetben csupán vörös és fekete színekkel festették. Ez tudták „előállítani”, beszerezni. A festett mellett az egyszerűbb ládák is használatban voltak.

Így vált az ünnepek, az igazi értékek őrzőjévé, gyűjtőhelyévé a festett tulipános láda. Megkülönböztették az egyszerű, hétköznapi tároló bútoroktól. Díszükkel, használatukkal.

A férjhez menő lánynak, házasulandó legénynek életbevágó volt, hogy társat találjon, családja legyen – aki 16-18 éves koráig nem ment férjhez, vénlánynak számított, s az idősebb hajadont élete végéig csúfolták. A legények pedig 18 éves korukig, a katonai behívóig eljegyezték kedvesüket, hogy amikor visszatérnek, meglegyen a templomi esküvő, s a lagzi, majd az utódok. Nagyon sok népdalunk szól leánykérésről esküvőről, katonaságról, lagzira készülődésről; a lányságtól, a szabad legényélettől való búcsúzásról.

A lányok 3-4 éves koruktól tanulták az asszonyok feladatait. Az esküvőig elkészítették a kelengyéjüket, melyet maguk varrtak, szőttek, hímeztek (a jómódúak ügyes kezűt bíztak meg a feladattal). Ez azért is nagy kincsük volt, mert sok helyen ezután nem vehetett saját részére új ruhát, nem költhetett magára, csak ha összespórolta valahogyan a konyhapénzből, (apró, megtermelt zöldség eladásából, vagy a másnak kivarrt /hímzett ruha árából, stb) a rávalót. Tehát élete végéig azt használta, alakíttatta amit esküvőig magának elkészített, s összegyűjtött kelengyeládájába.

A LÁDA az első bútordarab Európában, s a bevonuló honfoglaló magyarok házaiban is. A 16. századot megelőzően csak templomok, kolostorok használatában lévő ruhatároló ládákat, szekrényeket díszítettek festéssel, majd csak jómódúak vásárolhatták meg. Az 1500-as évektől került be a parasztházak berendezései közé.

Bár a magyarok ismerhették a honfoglalás előtt is a festett bútorokat (hiszen az egész távol-keleten, ahonnan elvándoroltunk elterjedt volt évezredekkel ezelőtt is a festett bútor – tatárok, turkok, perzsák), mégis a szászok révén a német bútorfestés hatott ránk a Kárpát-medencében.

Ácsolt ládákról kevés emlék maradt fenn (mivel nem vált céhes iparrá), de készítőhelyeik nagy múltúak lehettek. Elsősorban bükkerdős övezetben helyezkedtek el az ácsolt ládakészítő háziiparos központok (14-15.sz). Az erdélyi szászoktól maradtak fenn ládák ebből a korból. Békés megyében tölgyfából készítették. Ezek kemény fák, melyek a tartósságot garantálták. (a legkorábról való és évszámmal ellátott láda 1720-ban készült)

Nagy múltú, faluzó-vásározó kereskedelem révén jutott el tulajdonosaihoz a termék évszázadokon át. Ennek csak az 1920-as trianoni békekötés vetett véget, miután a nagy fatermő vidékek (Gömör a Felvidékkel, Erdély is) újonnan létrehozott országokhoz lett csatolva... De az asztalosipari és bútorgyári termékek terjedése is közrejátszott.

(forrás: www.tulipanoslada.com)

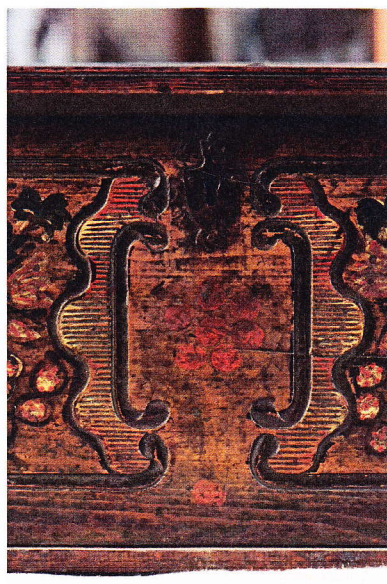
7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

Nyíradony története és néprajza, Gazdag, István (szerk.), Nyíradony Város Önkormányzata, Nyíradony, 2011.;

III.

MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális dokumentációja

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek
3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

Alulírott nyilatkozom, hogy a javaslatához csatolt képek, videók saját készítésűek, felhasználásához hozzájárulok.